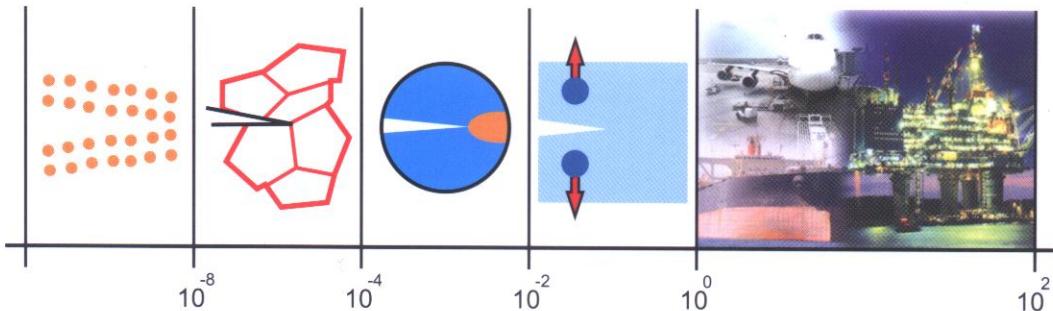

KIRILMA MEKANIĞI

Prof. Dr. Paşa Yayla

Çağlayan Kitabevi

Beyoğlu - İSTANBUL

KIRILMA MEKANIĞI

Prof. Dr. Paşa Yayla
Kocaeli Üniversitesi
Makina Mühendisliği Bölümü

Çağlayan Kitabevi

Galatasaray, İstiklal Cad. 166 Tokatlıyan İş Hanı
K.1 / 7 - 8 - 9 34435 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 0212 245 44 33 pbx Faks: 0212 249 17 94
info@caglayan.com www.caglayan.com

Birinci Baskı
2007

ISBN: 978-975-436-070-7

© Prof. Dr. Paşa Yayla

© Türk Ceza Kanunu ve 5846 sayılı FSE Kanunu gereği her hakkı mahfuzdur.
Bu kitap veya bir kısmı Çağlayan Kitabevinin müsaadesi alınmaksızın tab ve
kopya edilemez.

Basıldığı Yer:
ÇAĞLAYAN BASIMEVİ
Cağaloğlu, Çatalçeşme Sok. No: 26/3-4 İSTANBUL

Önsöz

Mühendislik sistemlerinin projelendirilmesinde, imalatında veya kullanımında çalışan mühendisler zaman zaman dizayn ettikleri, ürettikleri veya kullandıkları sistemlerin kırıldıklarına ve bu şekilde hasara uğradıklarına tanık olabilirler. Bu durumda ilgililer hasarın neden ve nasıl olduğunu incelemeli ve bir hasar meydana geldiğinde olayı bir hasar analizi uzmanı gibi anlamalı, bunu görevlerinin bir parçası olarak kabul etmelidir. Ayrıca tüm mühendisler hasarlardan kaçınacak şekilde önlemler almalıdır. Hasarların nedenlerini anlamayan kişiler aynı hasarı tekrar edebilirler.

Mühendislik yapılarını çatlak ve çatlak benzeri oluşumlarından arındırmak mümkün değildir. Öte yandan enerji ve malzeme tasarrufu konusunda artan talepler de bu yapıların daha düşük emniyet katsayıları ile çalışmasını dikte etmektedir. Böylece yapıların çatlakları tolere etme özellikleri ve bunun doğru bir şekilde sayısal olarak ortaya konabilmesi artan bir şekilde önem kazanmaktadır.

1920'li yillardan itibaren kırılma mekaniği konusunda sürdürülen çalışmalar sayesinde kırılma olayının anlaşılmasında önemli aşamalar kaydedilmiştir. Ancak bir taraftan konunun analitik olarak ele alınması esnasında katı cisimler mekanığının karşısına zorluklar devam ederken diğer taraftan da gelişen malzeme biliminin ortaya koyduğu yeni problemler dolayısı ile Kırılma Mekanığı daha uzun yıllar gelişmesini südürecekeltir.

Bu kitapta önce kırılma mekanığının temel prensipleri ve bir bilim dalı olarak ortaya çıkışındaki önemli evreler anlatılmıştır. Gerilme analizinin prensipleri kullanılarak çatlak ucunda meydana gelen gerilme-genleme şiddetleri hakkında bilgi verilmiştir. Malzemenin kırılmaya karşı direncinin ne olduğu ve nelerden etkilenip nasıl belirlenebileceği anlatılmıştır. Kırılma olayını makroskopik ve mikroskopik mertebede ele alarak malzemenin neden ve nasıl kırıldığı incelenmiştir.

Bu ders kapsamında ele alınan konular öğrencilere veya uygulamacılara;

- Hasarların oluşmasının engellenmesi ve oluşan hasarların analizi konusunda bilgi verilecektir.
- Makina parçalarının veya yapılarının daha emniyetli ve ekonomik olarak tasarıımı, imalatı ve işletimi konularında yardımcı olacaktır.
- Çatlak ve çatlak benzeri hataların mühendislik yapılarının performansına etkisi açıklanacaktır.
- Mühendislik yapılarında hasara karşı toleransı sağlamak üzere uygun malzeme seçimi konusu aktarılacaktır.
- Kırılma mekanığının prensipleri kullanılarak mühendislik yapılarında kritik çatlak uzunlukları ve yorulma çatlak ilerleme hızları belirlenecektir.
- Mühendislikte sıkça karşılaşılan kırılma ve yorulma problemleri anlaşılmış olunacak, kırılmaya ve yorulmaya karşı dirençli yapıların nasıl tasarlanacağı aktarılacaktır.

Bu kitabın şekillenmesinde kritiklerinden yararlandığım Sn Prof.Dr. Öktem VARDAR'a (İşık Üniv.), Sn Prof.Dr. Ahmet TUPUZ'a (Yıldız Teknik Üniv.) ve Sn. Prof.Dr. İbrahim BAKIRTAŞ'a (İTÜ) teşekkür ederim. Kitabın içeriği, Kocaeli Üniversitesi'nde verilen lisansüstü derslerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kitabın şekillenmesine katkı sağlayan Arş. Gör. İlbeyi KILAVUZ'a ve öğrencilerime de teşekkür ederim.

Eğitim ve uygulamanın içinde olan taraflara *Kırılma Mekanığı*'nın temel prensiplerini ve uygulama alanlarını aktaran bu çalışmanın yararlı olmasını dilerken muhtemel eksiklik ve aksaklılıkların olabileceğiinin de beyan edilmesi gereklidir.

Kitabı yayınları arasına almayı kabul eden ve basımını titizlikle gerçekleştiren Çağlayan Kitabevi sahibi Sn Tunçay ÇAĞLAYAN'a ve basımda emeği geçen Sn Fahri VURAL'a teşekkür ederim.

Prof.Dr. Paşa YAYLA
Altunizade - İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
SEMBOLLER VE KISALTMALAR	viii
(SI) İLE (INÇ) BİRİM SİSTEMLERİ ARASINDAKİ DÖNÜŞÜMLER	ix
BÖLÜM 1. KIRILMA MEKANIĞI VE GENEL KAVRAMLAR	1
1.1 GİRİŞ	1
1.2 YÜKLEME TÜRLERİ	6
1.3. KIRILMA MEKANIĞI	7
1.3.1. Kirılma Mekaniğinin Önemi	8
1.3.2. Kirılma Mekaniğinin Tarihsel Gelişimi	10
1.3.3. Malzemenin Teorik Mukavemet Değeri	19
1.4. GERİLME YİĞİLMASI	24
1.5. MİKRO ÇATLAKLAR VE GRIFFITH MODELİ	28
1.6. KIRILMA MEKANIĞI VE TAHRİBATSIZ MUAYENE İLİŞKİSİ	30
1.7. SONUÇ	31
BÖLÜM 2. LİNEER ELASTİK KIRILMA MEKANIĞI	35
2.1. ENERJİ DENGESİ YAKLAŞIMI	35
2.2. GERİLME ŞİDDETİ YAKLAŞIMI	41
2.3. ÇATLAK İLERLEME DOĞRULTUSU	50
2.3.1. Maksimum Asal Gerilme Metodu ($\sigma_{\theta,\max}$)	50
2.3.2. Minimum Zorlanma Enerjisi Yoğunluk Faktörü metodu ($S_{\min}$)	51
2.3.3. Maksimum Enerji Saliverme Oranı Metodu ($G_{\max}$)	52
2.4. (G) İLE (K) ARASINDAKİ İLİŞKİ	52
2.5. KIRILMANDAN ÖNCE SİZDIR	55
2.6. KARIŞIK MODLU KIRILMA	58
2.7. ÇATLAK DALLANMASI	61
2.8. KIRILMA KONTROLU	63
2.9. SONUÇ	64
BÖLÜM 3. ELASTO-PLASTİK KIRILMA MEKANIĞI	66
3.1. ÇATLAK UCU PLASTİK BÖLGE	67
3.2. ÇATLAK UCU PLASTİK BÖLGENİN HESAPLANMASI	70

İÇİNDEKİLER

3.3. KALINLIK ETKİSİ, DÜZLEM GERİLME - DÜZLEM GENLEME	74
3.4. HASAR DEĞERLENDİRME DİYAGRAMLARI	80
 BÖLÜM 4. KIRILMA TOKLUĞU DENEYLERİ	 82
4.1. DÜZLEM GENLEME KIRILMA TOKLUĞU (K_{IC})	84
4.1.1. Numune Boyutları	87
4.1.2. K_{IC} Test Prosedürü	89
4.1.3. Kuvvet-Deplasman Diyagramlarının Analizi ve K_{IC} 'nin Hesaplanması...	91
4.2. ELASTO - PLASTİK KIRILMA TOKLUĞU DENEYLERİ	93
4.2.1. (CTOD) Metodu.....	93
4.2.2. J - İntegrali	93
4.2.3. R - Eğrileri	96
4.3. STATİK KIRILMA TOKLUĞU DENEYLERİ	96
4.3.1 Standart J_{IC} T Testi.....	96
4.3.2 Üç Nokta Eğme Deneyi	98
4.3.3. Kompakt Çekme Deneyi (Compact Tension-CT).....	99
4.3.4. Çift Ankastre Kiriş Test Tekniği.....	100
4.3.5. Indentasyon Yöntemi ile Kırılma Tokluğunun Tespiti	102
4.4. DİNAMİK KIRILMA MEKANIĞI	103
4.4.1 Dinamik Enerji Dengesi.....	108
4.4.2. Çentik Darbe Deneyi.....	109
4.4.3. Enstrumente Edilmiş Charpy Darbe Deneyi	113
4.4.4. Çatlak Durdurma Testi (Crack Arrest Test).....	115
4.5. K'NIN BELİRLENMESİNDE DENEYSEL YÖNTEMLER.....	116
4.6. KIRILMA TOKLUĞUNA ETKİ EDEN PARAMETRELER.....	117
4.7. KIRILMA TOKLUĞUNUN BELİRLENMESİNDE MASTAR EĞRİ YAKLAŞIMI	122
 BÖLÜM 5. ÇATLAK İLERLEME MEKANİZMALARI.....	 124
5.1. GİRİŞ	124
5.2. İNCELEME TEKNİKLERİ	126
5.3. MAKROSKOBİK İNCELEME	127
5.4. MİKROSKOBİK İNCELEME	129

İÇİNDEKİLER

5.4.1. Transmisyon Elektron Mikroskopu (TEM).....	129
5.4.2. Taramalı Elektron Mikroskopu (SEM)	129
5.5. KIRILMA TÜRLERİ.....	130
5.5.1. Sünek Kırılma	130
5.5.2. Gevrek Kırılma.....	135
5.5.2.1. Taneler Arası Kırılma	137
5.5.2.2. Taneler İçi Kırılma.....	139
5.5.3. Yorulma Sonucu Çatlak Oluşumu.....	139
BÖLÜM 6 YORULMA.....	147
6.1. YORULMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	147
6.2. YORULMA KIRILMASINI KOLAYLAŞTIRAN ETKENLER	154
6.3. KIRILMA MEKANIĞİNİN YORULMA KIRILMASINA UYGULANIŞI.....	155
6.4. ÇEVRESEL ETKİLER VE GERİLMELİ KOROZYON	162
6.5. YORULMAYA GÖRE TASARIM	164
6.6. SÜRÜNME.....	165
6.6.1. Sürünme Eğrisi.....	165
6.6.2. Sürünme Testleri	167
BÖLÜM 7. METAL DIŞI MALZEMELERDE KIRILMA.....	169
7.1. POLİMERLERDE KIRILMA	169
7.1.1. Polimerlerde Çentik Darbeye Kırılma Mekanığı Yaklaşımı.....	172
7.2. ELYAF TAKVİYELİ KOMPOZİTLER.....	179
7.2.1. Elyaf Takviyeli Kompozit Malzemelerde Kırılma	181
7.3. SERAMİKLER VE SERAMİK KOMPOZİTLER.....	187
7.4. BETON	188
PROBLEMLER.....	191
KAYNAKLAR.....	206
EK - A FARKLI GEOMETRİLER İÇİN “K” GERİLME ŞİDDETİ FAKTÖRLERİ....	211
EK - B FARKLI GEOMETRİLER İÇİN “Y” ŞEKİL FAKTÖRLERİ.....	213
EK - C BAZI MALZEMELERİN KIRILMA ÖZELLİKLERİ.....	217

Çağlayan Kitabevi

F E N Y A Y I N L A R I

MAKİNA MÜHENDİSLİĞİ

Prof. Dr. Paşa Yayla

Cisimlerin Mukavemeti

(Teori ve Çözümlü Problemler)

Prof. Dr. Paşa Yayla, Yrd.Doç.Dr. Şenol Şahin, Yrd.Doç.Dr. Murat Makaracı

Cisimlerin Mukavemeti Problemleri

Prof. Dr. Atilla Bozaci

Makina Elemanları Cilt 1

Makina Elemanları Cilt 2

Makina Elemanlarının Projelendirilmesi

Prof. Dr. Nimet Özdaş, Prof. Dr. Mustafa Gediktaş

Teknik Resim

Prof. Dr. Mustafa Gediktaş, Dr. Vedat Temiz, Mehmet Palabıyık, Zeynep Parlar

Makina Elemanları Problemleri

Prof. Dr. Mustafa Gediktaş

Makina Elemanları - Bağlama Elemanları

Prof. Dr. Aksel Öztürk, Prof. Dr. Abdurahman Kılıç

Çözümlü Problemlerle Termodinamik

Prof. Dr. Aksel Öztürk, Prof. Dr. Abdurahman Kılıç, Prof. Dr. Hasbi Yavuz

Termodinamik ve Isı Geçişi Tabloları

Prof. Dr. Aksel Öztürk, Prof. Dr. Hasbi Yavuz

Uygulamalarla Isı Geçişi: Tanıtım ve İşinim

Prof. Dr. Hasan Özoklav

Dinamik - Cilt 1 : Kinematik

Çözümlü Kinematik Problemleri

Prof. Suavi Eyice

Isı Ekonomisi - Cilt 1

Prof. Dr. İlhami Karayalçın

Endüstri Mühendisliği El Kitabı - Cilt 1

Endüstri Mühendisliği El Kitabı - Cilt 2

Prof. Dr. Levon Çapan

Metallere Plastik Şekil Verme

Prof. Dr. Ateş Özge

Buhar Kazanları

Prof. Dr. Kirkor Yalçın

Hacimsal ve Santrifüp Pompalar

Prof. Dr. Birgül Karataş

Araştırma Teknikleri

Prof. Dr. Hilmi Demiray

Mukavemet - Katı Cisimlerin Mekanigine Giriş

Mukavemet - Çözülmüş Örneklerle

Dr. Güngör Başer

Kalite Kontrolu

Mak. Müh. Atilla Andaç

ISO 9001 Yorumu ve Uygulama Örnekleri

Selim R. Suntur

Soğuk Tekniği Atlası

Besinleri Soğukta Saklama Teknolojisi

ISBN 978-975-436-070-7

9 789754 360707

www.caglayan.com